

Volání rodu

LENKA KAPSOVÁ
překladatelka

ZTRACENÍ V JAZYCE

V životopise objevitele Troji Heinricha Schliemanna mě odjakživa uchvacovalo, jak se údajně naučil některé jazyky. Zaplatil někomu, aby mu předčítal, a takto nový jazyk „nasával“. Úplně ho vidím, jak poslouchá a najednou se mu rozsvítí: Tahle koncovka je přece podmínavací způsob! Vytáhne zápisník a s radostí objevitele si pravidlo poznamená. Tak si to aspoň představuju a při každé cestě do Chorvatska si hraju „na Schliemanna“. Moje generace dostala téměř zadarmo tři slovanské jazyky, tak je chorvatština dobrý kandidát – mám se čeho chytit. Navíc se mi líbí, jak je v ní ke slovanství přimíchaná námořnická tvrdost a jižanský temperament s přízvukem evokujícím itáličtina.

Úplně Schliemanna vidím, jak poslouchá a najednou se mu rozsvítí: Tahle koncovka je přece podmínavací způsob! Vytáhne zápisník a pravidlo si poznamená.

Zatím mi nikdo nepředčítal, ale pilně se číním v obchodech – není divu, že mi každý nákup trvá tak dlouho. Potřebuju zjistit, že zakysaná smetana se řekne *kislo vrhnje*, ale taky přijít na to proč. Se slovem vrhnout to asi nesouvisí... Opakuju si slovo polohlasně, vzpomenu si, že hláska *h* zastupuje *ch*... a mám to! Smetana se přece tvoří na vrchu mléka, je tedy „to vrchní“ – *vrhnje*! Nebo když člověku po dlouhém civění na plakáty dojde, že v určité pozici ve slově nepíše chorvatština *l*, ale nahrazuje ho hláskou *o* (půjtkem je polské *ł*), hned mu ožijí slova jako *autopraonica* nebo *seoska zabava*.

Loni o Vánocích dostalo mé slovanště přemítání další impuls. Hostili jsme několik cizinců a Ukrajinec Maksym zazpíval u nás v kostele koledu. Zaslá jsem – jak může znít tak pochmurně? Kupodivu se k němu přidali i Poláci, v jejich podání ale píseň zněla veseleji. Ukázalo se, že variantu této koledy máme i my – je to méně známá *Aj, dnes v Bettlémě*. To už je ale úplně ejchuchů, jakápak melancholie! Refrén je všude podobný – pastýři hrají, andělé zpívají, divy ohlašují... Ovšem Ukrajinci, ovlivnění melodicou i textově východní církví, v ní zpívají například i tajemně, vážně *Bog vplotivjsja*. Bůh se vtělil... Jsme propojení stejnými písněmi, a přitom si zachováváme tyhle drobné odlišnosti, které nás charakterizují.

Třetí, nejstarší sonda do mého slovanství. Jako studentka jsem strávila jedno léto v USA jako vedoucí na letním táboře. Vládl tam příkladně pozitivní duch a byli jsme z dvaceti různých zemí. Zrovna Polka a Slovenka vůbec nebyly *my cup of tea*, a vyhledávala jsem radši Skandinávce, Italy, Indy... Jak se ovšem blížil *International Day* (který měl demonstrovat, jak se americké děti zajímají o kulturu našich zemí a jak nadšené ten den budou jíst naše divná jídla), ukázalo se, že osobní antipatie jsou slabší než „volání rodu“. Dozvěděli jsme se, že máme o galavečeru předvést nějakou ukázkou kultury naší země, ovšem pozor: *It must be FUN!*

Ještě týž večer jsme se s Polkou a Slovenkou sešly u jezera. Ukázalo se, že jsme všechny chtěly zazpívat od srdce nějakou tesknou lidovou píseň, a teď tohle. *Fun!* Takový stres! Ten večer jsme si spolu nádherně zabědovaly, jako to jsou slovanští duše umí. Málo platné – Slovan jsem a Slovan budu!

GALERIE

Někdy si myslím, že není moje. Cizí tělo. Moje i cizí.

Obraz Jana Gemrota *Tabuizace těla* je součástí kolektivní výstavy *Holy Ways*, která je otevřena od 9. října do 5. listopadu v Galerii European Arts v Praze.

Když vášně ožívají

Osobní výběr ze světového tisku

Bure baruta – sud střelného prachu, traduje se o západním Balkánu nepříliš lichotivě. Je tomu tak už víc než sto let a ani změny několika režimů a jejich vládnoucích garnitur za tu dobu, zdá se, pranic nezměnily. Stačí pokáždit jen malá jiskra, aby se národní vášně naplno rozhořely.

***

Staré přízvisko se v kontextu migrační krize, pod níž se Evropa prohýbá, stalo opět aktuálním. Od poloviny září jítí bez-tak nijak vřelé vztahy mezi Záhřebem a Bělehradem spor kvůli neutuchajícímu přílivu běženců proudících ze Srbska na chorvatské území. „Slovní válka stáhla vztahy mezi zeměmi na nejhorší úroveň od vlády Slobodana Miloševiče,“ uváděl z kraje týden zprávu o schůzce lídrů Chorvatska Kolindy Grabarové-Kitarovičové a jejího srbského protějšku Tomislava Nikoliče chorvatský list *Dnevnik*.

Nejprve diplomatická roztržka, notně rozdmýhávaná ostrými vyjádřeními premiérů obou zemí, později nakročila k obchodní válce, když si vlády vzájemně zčásti uzavřely hranice a zakázaly vjezd nákladním automobilům i zboží. Tento týden se ještě opět o něco přiostrčila, když se její těžší velmi obvykle přeneslo do New Yorku. Na okraji Valného shromáždění OSN se tam sešli lídři obou zemí.

Dobrozdání o proběhnutém srdečném dialogu, jak se Grabarová-Kitarovičová i Nikolič dušovali, vzaly záhy zase, když se obě strany jaly vydávat zákušlíní prohlášení do národních médií. Srbský prezident se v rozhovoru pro stanici *RTS* nejprve opřel do chorvatského premiéra Zorana Milanoviče. Jeho retoriku adresovanou Bělehradu označil za „necivilizované, nedemokratické a neuctivé chování v rámci kampaně“ před blížícími se parlamentními volbami. Další ránu pak přišla chorvatská prezidentka, již osočil, že podobný slovník rovněž volila ve své kampani loni a z kraje roku.

IVANA MILENKOVIČOVÁ
redaktorka LN

ROZCESTNÍK

Ještě než se autobiografie Miloševičovy ženy objevila na knihkupeckých pultech, bylo jisté jedno: bez emocí napříč celým západním Balkánem se to neobejde

To byl pro historicky první ženu v nejvyšším úřadu Chorvatska rudý hadr. „Ocenila bych, kdyby mi to řekl do očí, a pak bych mu já řekla do očí, co si o tom myslím,“ vzkázala bleskově svému protějšku prostřednictvím chorvatské televize *HRT* politička.

***

Rozbroje na pozadí jednání mezinárodního společenství v New Yorku vyvolala i další ožehavá kapitola nedávné balkánské minulosti, tentokrát kosovská. Spojené státy totiž, jak uvedl server *Balkan Insight*, na okraji zasedání Valného shromáždění svolaly na schůzku věnovanou boji s terorismem i zástupce Kosova jakožto nezávislého státu.

Zas tak překvapivý krok to ze strany USA není – právě pod jejich patronátem se v roce 1999 Kosovo jako nezávislý stát rodilo. Bělehrad ale rozčílilo, že pozvání ke schůzce na okraj zasedání vrcholného

orgánu OSN Přiština dostala, přestože členským státem mezinárodního společenství není. Srbská mise při OSN vydala protestní notu, příliši platné jí to ale nebylo.

***

Navíc, námitka o (ne)účasti v mezinárodním společenství nemusí platit věčně. Jménem Kosova totiž nedávno oficiálně přihlásila ke členství v UNESCO, jedné z odborných organizací OSN, podala Albánie. Bělehrad se nyní obává dvou věcí. Jednak toho, že ztratí dohled nad pravoslavnými kláštery, které figurují na seznamu kulturního dědictví, jednak pak toho, že právě přes UNESCO povede cesta jeho někdejší provincie, jež vyhlásila v roce 2008 nezávislost, i do dalších mezinárodních organizací – tak jako vedla ta palestinská až k pozorovatelskému statusu a nakonec i zavláání vlajky před sídlem OSN.

Půda Valného shromáždění se tak očima srbské delegace změnila v kolbiště národních zájmů. „Apelují na všechny zástupce, aby nedovolili, aby srbskému národu vzali jeho podstatu, jeho duchovní základy,“ horoval srbský prezident podle stanice *B92* u lídrů z celého světa.

***

Vzpomínky na válečná 90. léta teď ožívají ovšem i z dalšího důvodu. Blíží se totiž výročí pádu jedné z mnohých zatracovaných, druhými zbožňovaných srbského lídra Slobodana Miloševiče. Před 15 lety jeho autokratickou vládu nad západním Balkánem definitivně ukončila vlna protestů po zmanipulovaných volbách.

Přesně tolik let také mlčela vdova po něm – Mirjana Markovičová. Profesorka sociologie a někdejší šedá eminence jugoslávské politiky podle *Rádia Svobodná Evropa* nyní z ruského exilu vydala na tisíci stranách autobiografii s názvem *Takhle to bylo*. Jedno bylo jisté, ještě než se kniha objevila na pultech knihkupectví – bez emocí napříč regionem se to neobejde.

Darwinovy ceny

JAN ZRZAVÝ
biolog

VĚDECKÁ LEKCE

Jednou z cest, kterými proniká Darwinovo jméno a učení do povědomí současných lidí, jsou Darwinovy ceny. Od roku 1993 jsou udělovány občanům, kteří nějakou akcí vedoucí k vlastnímu úmrtí či aspoň sterilizaci vylepšili genetické složení populace, neboť z ní odstranili sebe samé. Laureátem se nemůže stát jen tak někdo – musí být opravdu spolehlivě mrtvý či sterilní, musel toho dosáhnout svou mimořádnou, excelentní blbostí, musel zlikvidovat sám sebe, nikoli nevinné kolemjdoucí, a musel být dospělý, a z formálního pohledu zákona tudíž svéprávný (že se svéprávností plýtvá, je evidentní – je odnímána za trest, místo aby byla udělena za odměnu).

Často jde o výkony, které si vskutku zaslouhují ocenění (viz případ spořivého teroristy, který poslal dopisní bombu, ale dal na dopis známky nedostatečné hodnoty, takže mu pošta zásilku vrátila a on jí otevřel); ale je dobré mít na paměti, že nejde o projev současné dekadence, protože i v dávné minulosti by se takové případy našly, a to i mezi slavnými osobnostmi. Pietní vzpomínku si zaslouhuje Francis Bacon (1561–1626), anglický filozof a státník, jeden ze zakladatelů vědeckotechnického přístupu ke světu, který zemřel na zápal plic, jež si uhnal, když cpal do mrtvé slepice sních, hodlaje vynalézt metodu dlouhodobého uchování masa chladem (v duchu svého slavného výroku „Napněme přírodu, tu špinavou děvku, na skřípec a vyrvěme jí její tajemství!“), či markýz Condorcet (1743–1794), filozof, matematik a otec politologie, který na tajném útěku z revoluční Paříže projevil fatální nezalost obyčejného lidu, když si v hostinci objednal po svém zvyku omeletu z dvanácti vajec, takže byl jako krajně podezřelý individuum z haute société zadržen a zemřel v cele.

Je ovšem sporné, mají-li tyto tragikomické případy něco společného s darwinismem. Především není žádný zjevný vztah mezi genetikou a blbostí neboli netušíme, zda zabítý blb opravdu nesl nějaké jiné geny než my dosud přežívající. Mnozí laureáti mají navíc své množení už za sebou, takže jejich geny už do dalších generací pronikly. Ale především: Darwinovu cenu by si zasloužil každý bezdětný člověk, protože předčasná – jakkoliv srandovní – smrt není jediným způsobem, jak se vyřadit z genofondu populace. Z tohoto hlediska představují Darwinovy ceny vlastně frapantní nepochopení darwinismu.

Jedna věc je ovšem hodna pozornosti: distribuce idiotského chování je výrazně asymetrická ve prospěch mužů. Z 318 laureátů je 282 mužů a jen 36 žen. Muži mají sklonu přivádět se do různých rizik – nápadná je především vysoká mortalita mladých mužů způsobená „testosteronovou demencí“, tedy mortalita přicházející s prudkým zvýšením hladiny testosteronu v pubertě (na demografických křivkách je jasné vidět ten zub). Ve stejném věku, kdy mladí muži plní testosteron excelují na rockových pódiích, skáčou z útesů, vozí se na střechách vagonů a podobně, stoupají i na barikády, do všechno slouží předvádění se před ženskými, ostatní důsledky jsou podružné.

Stejný poměr aktivity mužů a žen, který odráží chování idiotské, nalezneme i u chování hrdinského. Britská Carnegieho cena za hrdinství byla udělena devětkrát většímu počtu hrdinů než hrdinek, přičemž poměr zachraňovaných je jen 3:2 (takže rozdíl v hrdinství nespočívá jen v tom, že se muži víc vyskytují na riskantních místech); ještě výraznější jsou sexuální rozdíly v případě, kdy se hrdina obětoval opravdově definitivně („Výsluhou hrdinů je smrt, neboť pravý heroický boj je boj marný,“ pravil k tomu Tolkien).

Až člověka napadá, není-li mezi hrdinstvím a blbstvím nějaká hlubší souvislost. Asi to budou ty ženské.